

УДК 347.961:141.319.8

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.12>

АКАДЕМІЧНА ФІЛОСОФІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Наталія Манойло

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

вул. Пирогова, 9, 02000, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6369-7437>

У статті розглянуті властивості академічної філософії, в тому вигляді, яка суттєво впливає на суспільство в плані розкриття антигуманної суті інформаційної війни. Причина в тому, що саме хибне висвітлення природи людини не готує народні маси до виправлення власної егоцентричної вдачі. Саме на ній спекулює нібито «освічена» правляча верхівка, масштабом нарцисизму якої, особливо ж диктаторів, кожного разу, коли вони намагаються утвердити свою вирішальну роль в історії, набуває безумних масштабів.

Філософія існує як любов до мудрості. Саме така її форма є первинною. Звичайно, що потрібно також визначитись із тим, що таке мудрість. Попри велику кількість визначень, можна виходити з того, що мудрість – це лаконічно сформульовані судження про загальну природу певних природних і суспільних явищ, які мають аксіоматичний статус. Тобто, ці судження сприймаються певною спільнотою як такі, з якими її учасники погоджуються і які не викликають у них якихось суттєвих зауважень.

Оскільки аксіоматичні судження як суть мудрості формуються в різних просторово-часових вимірах, вони не є аксіоматичними в інших місцях і в різні часи в тих же місцях, тих же народних спільнотах. Тому, стаючи об'єктом для розумів, на її основі формується філософія як методологія пізнання. Про це Гегель чітко висловився в «Науці логіки». Так замість любові до мудрості постає любов до пізнання, інструментом до чого стає аналітико-синтетичне мислення.

Таким чином, академічна філософія – це вироблений історією пізнання соціо-духовний продукт, засобами якого система освіти робить його надбанням суспільства. Принаймні тієї його частини, яка долучається до освітнього процесу.

У свою чергу, академічна філософія найбільшою мірою концентрується в науково-освітніх закладах Академії Наук. Це потрібно брати до уваги, адже в закладах вищої освіти викладається навчальний предмет, який завжди обмежений певними можливостями як самих викладачів, так і тим, що філософія всього лише один із багатьох десятків інших навчальних предметів. Це не може не позначатись на глибині її відкриттів.

Отже, академічна філософія – це такий спосіб мислення, який відкриває субстанціональні підвалини Буття – як природного, так і суспільного. В такому вигляді вона в особі тих мислителів, які здатні до такого рівня мислення, відкривати фундаментальні закони в усіх сферах пізнавальної діяльності суспільства. Тому вона і має світоглядну й методологічну функції в якості головних.

Ключові слова: академічна філософія, свідомість, суспільство, війна, гібридні війна, філософія, громадянин, людина, спільнота.

Постановка проблеми. Проблема академічної філософії під час війни справді важлива. Її вирішення залежить від того, як розуміти філософію загалом, академічну зокрема. Крім того, також потрібно виходити з того, що таке війна. Вірніше, в яких формах вона проявляється.

Війна повинна розглядатись не лише в суто збройних зіткненнях між арміями різних держав. Її потрібно розглядати як прояв агресивної свавільно-егоцентричної сутності людини.

Метою статті є розкриття ролі академічної філософії в умовах війни, яка найбільшою мірою концентрується в науково-освітніх закладах Академії Наук та повинна впливати і бути провідником в бутті сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Війна повинна розглядатись не лише в суто збройних зіткненнях між арміями різних держав. Її потрібно розглядати як прояв агресивної свавільно-егоцентричної сутності людини. К. Лоренц на це звернув увагу, стверджуючи, що людина, на жаль, але це об'єктивна реальність, позбавлена заборони на внутривидове знищення, яке властиве тваринному світу. Тому Е. Морен визначив її як *homo sapiens est homo demens*. Тобто, вона розумний безумець. При цьому безумство має суттєву перевагу перед розумною мотивацією.

Безумство проявляється постійно. Особливо це видно у випадках збройних протистоянь, тому всі інші види протистоянь як між людьми, так і між народами й державами, відходять на задній план. В останні роки, починаючи з 2013-го року, якщо брати Україну, активно ведуться розмови й дослідження про інформаційні війни, або ж гібридні війни.

Гібридність властива людській свідомості. Вона досить виразно проявляється в тому, що кожна людина здатна відобразити загальне й об'єктивно необхідне особливим індивідуальним чином. В діалектиці це виражено категоріями «одиничне – особливе – загальне». Звідси й проблеми фактично вродженої війни всіх проти всіх у всіх без виключення проявах людської взаємодії. Закон як загально-необхідне об'єктивне діє гібридно навіть і у взаємодії природних об'єктів, що зумовлено їх універсальною багатоманітністю.

Гегель відзначав, що необхідність проявляє себе через випадковість, тому випадковість необхідна, а необхідність випадкова.

Але природні об'єкти не перебувають у стані пізнання. Людина як продукт природної еволюції, ставши на шлях пізнання, несе в собі цю діалектику взаємодії у взаємовідносинах з іншими. Будучи сама в собі, у своїй думці самодостатньою, вона своє особливе індивідуальне бачення схильна видавати за загальне. За деревами вона не бачить ліс, за окремими, до того ж обмеженими в часі й просторі, подіями часто не бажає піддати сумніву свої висновки, свої умовиводи. Адже їй з самого початку суспільство вказує на те, що вона розумна істота. До того ж їй вроджена допитливість як основа для започаткування пізнавального процесу. Тому вона схильна впізнання раніше сприйнятих об'єктів вважати за їх пізнання. Зміст самого слова ГІБРИД (від лат. *hibrida* – помісь) – організм, що виникає в результаті схрещування батьківських форм з різною спадковістю (генотипом), тобто внаслідок гібридизації. Розрізняють Г. внутр.-видові (нащадки від схрещування особин одного виду, відмінних за деякими ознаками) й віддалені (гол. чином міжвидові та міжродові – нащадки від схрещування особин, що належать до різних видів або родів) [1].

Отже, даний зміст слова дозволяє стверджувати, що як самий організм людини є наслідком схрещування всіх складових природного буття, так і, відповідно, свідомість людини є формою прояву гібридності. Адже свідомість є внутрішнім станом матерії, проявом в ній інформації про структурні матеріальні хімічні елементи, з яких вона складається і які в ній постійно взаємодіють. До речі, таких елементів понад 80. Всі разом вони є матеріальною основою людини не лише як високомолекулярного біологічного організму, але й суспільного середовища, яке також тяжіє до постійного збільшення кількості схрещених соціокультурних взаємодій, що далеко не завжди діють на злагоду і гармонію. Але принципова відмінність між потомством рослинних і тваринних організмів у тому, що рослинні й тваринні організми до втручання в них людини суть об'єктивна реальність. Звичайно, що під впливом людського суспільства ці організми також відчують на собі ті зміни, які воно вносить в природне буття, піддаючись такій об'єктивній гібридизації. Натомість людина,

особливо ж із того періоду, коли започаткувався процес пізнання й економічних виробничих відносин, постійно піддається або ж стихійному, або ж цілеспрямованому руйнуванню її здатності до адекватного/об'єктивного пізнання своєї внутрішньої як біо-психофізіологічної, так і соціокультурної сутності. З одного боку, вона не може відтворюватись на попередній основі, адже це застій, який тривав десятки тисяч років періоду родоплемінного існування людства. З іншого, враховуючи зазначений досвід попередників, який не є присутнім об'єктивно в сучасності, представлений суб'єктивно, адже навіть якщо вже є загальноісторична логіка розвитку людства, це не може дати досліднику повну впевненість в тому, що його висновки повною мірою об'єктивно достовірні. Адже кожен вчений в галузі суспільствознавця належить до певного народу, до його ментальних особливостей, абстрагуватись від яких вкрай складно. Крім того, відбувається перехрещування народів, представники кожного з яких, попадаючи в інші соціокультурні умови, вимушені сприймати ті норми поведінки, які не є такими, що виробила їх власна тривала історія.

Як наслідок, гібридна інформаційна «війна» відбувається не лише на тлі загальносвітової історії, але й всередині кожної країни. Йдеться про систему освіти, в якій навіть демократичні країни не можуть законодавчо утвердити єдиний зміст викладення тих навчальних дисциплін, які формують світоглядні орієнтири свідомості громадян єдиної країни. Адже багато що в даній сфері залежить від викладацького складу, від того, настільки він відданий науковій об'єктивності, яка, цього не можна приховати, заважає прояву індивідуальності. Це вдалось Гегелю, який відверто стверджував, що він говорить від імені логіки історії, логіки науки, а не від власного імені.

Тому вся заслуга і відповідальність на об'єктивній ідеї, яка реально править світом і якій заважають діяти ті, хто має бажання залишити власний слід в історії. Негативні наслідки такого ніби демократично-правового плюралізму у сфері історичного знання маємо в Україні, в якій майже весь період незалежності чи не кожний регіон мав свої затвержені МОН підручники зі всього циклу гуманітарних дисциплін. Звідси й сепаратизм, який породив збройну війну.

Чого варті постійні намагання колишнього міністра освіти Табачника написати спільний підручник з історії для України й Росії. Тобто, це і є гібридна історія і, відповідно, гібридна постійна війна до того періоду, коли Україна стане українською таким чином, як це маємо в Ізраїлі. Там є дискусії, але запідозрити дискутуючих в тому, що хтось бажає принизити народ, мабуть що неможливо.

Демократія – це найгірша форма правління з тих позицій, що непросвітлені філософським рівнем розуміння народні маси допущені до обрання влади. Суттєво вплинути на «безумство хоробрих» не вдається впродовж усього понад 2,6-тисячолітнього періоду існування філософії і як форми мудрості, і як методології пізнавальної та самопізнавальної діяльності. Оптимізму додає те, що в наш інформаційний час можна трішки пришвидшити вплив на масову свідомість. Можливо, що це якоюсь мірою применшить прояви безумства. Але не саме по собі, а разом із переключенням свавільної волі на ті види діяльності, які сублімують дику енергію людей і суспільства у прийнятне річище. На цьому наголошував З. Фрейд.

В античну добу Сократ, ведучи постійні щоденні діалоги з громадянами, підпорядковані морально-етичній і етико-правовій проблематиці, спонукав їх до автономного способу мислення. Саме воно в такій формі здатне не просто сприйняти на слух якісь норми поведінки, прийнятні для утвердження в полісі миру і злагоди, а усвідомити їх як найбільш ефективний і дієвий суспільний устрій. Людина в такому випадку має соціальні переконання, адже умовиводи мислення мають загальний характер, отже, прийнятний для людського загалу не з примусу держави, а з власного соціалізованого мисленням вольового

розуму. Крім того, людина набуває статусу громадянина не через вік, а від усвідомленого права, яке не просто дарується, а яке здобувається разом із відповідальністю, яку надає статус громадянина.

Тут варто навести авторитетну думку Аристотеля. «Хороший громадянин зобов'язаний уміти і бути здатним і підпорядковуватись, і керувати, а добродетель громадянина полягає в умінні володарювати над вільними людьми і бути підвладним» [2, с. 452].

Громадянин той, хто може брати участь в управлінні, маючи на меті загальну суспільну користь, усвідомлену не від посади, а саме від уміння управляти. Звідси недоцільність у правильних формах державного устрою допуску до управління державою ремісників через відсутність у них громадянської свідомості: їх спосіб життя не дає їм можливості розуміти загальний інтерес політичної спільноти, якою є держава. Лише здатний до філософського рівня мислення має право на управління, тому що в ньому присутній сутнісний вимір об'єктивного розуму, тотожний політичній свідомості людини в статусі громадянина.

Якщо управління здійснюється в інтересах загальної користі, маємо правильні види устрою держави, в протилежних випадках маємо відхилення від них. При правильних видах управління люди – громадяни, неправильних – просто населення.

Монархічне управління є царською владою; влада небагатьох – аристократія; «а коли заради загальної користі править більшість, тоді ми вживаємо позначення, спільне для всіх видів державного устрою – політія». Остання можлива лише тоді, коли більшість складає воїнство, адже чеснота, якою може реально володіти більшість – це мужність. Тому у правильних видах державного устрою управляє добродетельна меншість. «Відхилення від зазначених устроїв наступні: від царської влади – тиранія, від аристократії – олігархія, від політії – демократія. Тиранія – монархічна влада, що переслідує користь одного правителя; олігархія опікує вигоди заможних громадян; демократія – вигоди малозабезпечених; загальної ж користі жодна з них не переслідує» [2, с. 457].

Зважаючи на безумовний авторитет Філософа, адже саме на основі його вчення побудована сучасна західна цивілізація, не слід, як це властиво сучасній ліберальній інтелігенції, включно з українською, вважати деякі його судження такими, що позбавлені політкоректності. Слід зважати, що над свідомістю філософів також тяжіє радянська ідеологема про те, що робітничий клас і трудове селянство, тобто ремісники, є рушійною силою розвитку суспільства.

Потрібно брати до уваги ту обставину, згідно якої людина значно більшою мірою вмотивовує свою поведінку біо- та психофізіологічними спонуканнями, ніж розумно-вольовими. Адже цілком правильною є теза про те, що буденний рівень буття є доміантним для переважної більшості населення. Підняти його на вищі рівні можливо лише в тому випадку, якщо, по-перше, вся економіка країни налаштована на задоволення первинних життєвих потреб; по-друге, населення країни максимально однорідне за етнокультурними орієнтаціями; по-третє, на високому рівні розвинена культура відпочинку, коли відсутнє бажання «вбити час» алкоголем чи наркотиками; по-четверте, найбільш затребуваними й високооплачуваними професіями є професії, функції яких спрямовані на організацію дозвілля; по-п'яте, будь-які порушення соціального порядку, пов'язані з приниженням людської гідності, суворо й невідворотно караються відразу. В такому разі можна сподіватись на зведення до мінімуму будь-яких проявів насилля, яке завжди є формою війни.

А. Тойнбі як видатний філософ історії якраз і пов'язував гуманістичний розвиток людських цивілізацій із налаштованістю населення на творчий мімізис. Тобто, слід всіма засобами державного впливу на суспільство в цілому пропагувати доробки тих людей, завдяки творчій діяльності яких відбувався й відбувається в історії людства прогресивний

гуманістичний розвиток. Вони мають бути щоденно в передачах ЗМІ, а не лише у вузькому колі семінарів академічних філософів, «війна» яких між собою є фактором досягнення миру і злагоди. Адже мислення і є діалектичний процес пошуку єдності в різноманітному засобами боротьби різних варіантів її – єдності – досягнення. Без цього залишається боротьба як війна.

А. Тойнбі, увівши до своєї філософії категорії відхід-і-повернення, якраз і закликав філософів як носіїв об'єктивного духу історії повернутись у політичне життя. Але чи населення здатне їх обрати, якщо воно позбавлене змісту цього духу історії? Воно обирає двічі судимого, паплюжачи при цьому того, хто має спеціальну державницьку освіту і практичний досвід управління державою та і тих, хто має такий же рівень свідомості.

Ці думки не є утопічними, оскільки вони реалізовані в розвинених країнах Європи, США, Канади, Японії, Південної Кореї. Там відбулись події, властиві епосі Відродження, Нового часу, Просвітництва. Нинішні складнощі виникли тому, що свій проект, заснований на хибній ідеї про провідну роль робітничого класу в історії, не вдалось реалізувати. Вона й не могла бути реалізована, бо Маркс пов'язував її реалізацію з тим, що за певних умов «блискавка філософського мислення ґрунтовно вдарить в цей незатрутий народний ґрунт», яким є свідомість пролетаріату. Цього не робили як в радянську добу, так і в наш час. Правда, в радянську добу були такі спроби, але викладалась не академічна філософія, яка вимагає мук мислення, а спрощена форма підручників. Вона, як зазначав. М. Мамардашвілі, не здатна навчити мислити, бо не є школою мислення.

Висновки. Процес пізнання суперечливий, діалектичний. Це постійна боротьба розумно-вольового способу мислення за знаходження спільного знаменника, який утверджує між мислителями й мислячими людьми мир і злагоду, формує суспільство, знамено/прапор якого справді об'єднує.

Якщо ж дискутують засобами постійного нав'язування власної суб'єктивної думки іншим учасникам спілкування, то, як співав Висоцький, маємо «криме мордобиття никаких чудес». Тобто, маємо гібридні результати, які від «звучо-прикладання» досить легко переходять у фізичне рукоприкладство, а між державами логічно переходять до збройної війни на фізичне знищення.

Академічна філософія має формувати свідомість населення щоденно через всі можливі засоби, всі галузі знань. Вона має оголосити війну невігластву й невігласам. Рушійна сила розвитку людини, окремих народів, людства загалом – мислячі субстанціонально особистості. Так в ідеальній державі Платона. І так має бути в історії кожної країни, яка спирається на об'єктивний дух певного народу, тому що в кожного є своя особлива специфіка прояву загального. На жаль, так не відбувається. Й не відбувалось у всіх народів. Але зараз маргіналізація суспільств призведе до загибелі людства. Не хотілось, щоб загинула Україна. А небезпека є, адже гинуть на війні краці.

Напрямки подальших досліджень. Вони безпосередньо впливають із щойно наведених висновків.

Список використаної літератури

1. В. В. Моргун . Гібрид // Енциклопедія Сучасної України : електронна версія [вб-сайт] / гол. редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=29473 (дата звернення: 22.10.2021).
2. Аристотель. Політика / Аристотель. Сочинення : В 4-х т. Москва : «Мисль», 1983. Т. 4. 452 с.
3. Аристотель. Політика / Аристотель. Сочинення : В 4-х т. Москва : «Мисль», 1983. Т. 4. 457 с.

ACADEMIC PHILOSOPHY DURING THE WAR**Nataliya Manoylo***National Pedagogical Dragomanov University
Pirogova str., 9, 02000, Kyiv, Ukraine*

The article considers the properties of academic philosophy, in the form that significantly affects society in terms of revealing the inhumane nature of information warfare. The reason is that the most erroneous coverage of human nature does not prepare the masses to correct their own egocentric nature. It is on it that the supposedly "educated" ruling elite speculates, the scale of whose narcissism, especially that of dictators, each time they try to assert their decisive role in history, becomes insane.

Philosophy exists as a love of wisdom. This is its primary form. Of course, you also need to decide what wisdom is. Despite the large number of definitions, we can assume that wisdom is a concise formulation of judgments about the general nature of certain natural and social phenomena that have axiomatic status. That is, these judgments are perceived by a certain community as those with which its members agree and which do not cause them any significant comments.

Because axiomatic judgments as the essence of wisdom are formed in different spatio-temporal dimensions, they are not axiomatic in other places and at different times in the same places, the same folk communities. Therefore, becoming an object for the minds, philosophy is formed on its basis as a methodology of cognition. Hegel made this clear in *The Science of Logic*. Thus, instead of the love of wisdom, there is the love of knowledge, the tool for which is analytical and synthetic thinking.

Thus, academic philosophy is a socio-spiritual product developed by the history of knowledge, by means of which the education system makes it the property of society. At least the part of it that is involved in the educational process.

In turn, academic philosophy is most concentrated in scientific and educational institutions of the Academy of Sciences. This must be taken into account, because higher education institutions teach a subject that is always limited by certain capabilities of both the teachers themselves and the fact that philosophy is just one of many dozens of other subjects. This cannot but affect the depth of her revelations.

Thus, academic philosophy is a way of thinking that opens the substantial foundations of Being – both natural and social. In this form, it is in the person of those thinkers who are able to this level of thinking, to discover the fundamental laws in all spheres of cognitive activity of society. Therefore, it has a worldview and methodological functions as the main ones.

Key words: academic philosophy, consciousness, society, war, hybrid war, philosophy, citizen, human, society.